

Ivo Hlobil — Eduard Petř, **Humanismus a raná renesance na Moravě**, Praha, Academia 1992.

O humanismu a renesanci v českých zemích toho bylo napsáno už nemálo. Možná více, než si daná epocha zaslouží ve srovnání s dobou gotiky a baroka, Pekařem považovanými za vrchol národní kultury a později opomíjenými z důvodů zcela mimo-vědeckých. Nicméně kvantita ještě zdaleka neznamená kvalitu, a proto si je třeba vážit každé publikace v daném oboru, která upozorňuje na dříve netušené souvislosti, vyzvedá nová fakta a především zpracovává celou problematiku originálními, objevným způsobem. Posledním příjemným překvapením v této řadě je kniha olomouckých badatelů — vědeckých pracovníků Palackého univerzity — prof. Eduarda Petř a doc. Ivo Hlobila *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Ačkoliv v doslovu nazývají autoři svou práci pouze „nárysem vývojových trendů“ a skromně dodávají: „Jsem si dobře vědomi toho, že mnohé je zde teprve v počátcích...“, představuje jejich dílo systematickou, do hloubky a všestranně zpracovanou monografii. V čem tkví hlavní přínos jejich práce?

Především v samotné metodě. Oba autoři zvolili komparatistický, mezioborový přístup. První část knihy z pera E. Petř je věnována naukové literatuře i beletrii daného období a regionu, druhá — dílo doc. Hlobila — pak výtvarnému umění. Takové názorné srovnání nejen umožňuje paralelně srovnat vývoj v obou sledovaných oblastech, nýbrž zároveň sledovat a abstrahovat fenomén humanismu „an sich“. Tímto se práce vysoce vymyká z rámce pouhé popisné studie shromažďující a klasifikující vše, „co je humanistické“, nýbrž se táže „čím je to či ono humanistické“ a „proč je to či ono humanistické“. Díky takovému postupu dospívají oba autoři k téměř shodným závěrům a čtenář se tak může nejen seznámit s bohatstvím materiálů, ale zároveň si učinit obecnou představu o humanismu, aniž by k tomu bylo zapotřebí explicitních definic a dlouhých úvodů či závěrů.

Pozornost si zaslouží už samotná volba tématu. Za předmět svého výzkumu si autoři zvolili Moravu, což jim dovolilo vyzvednout originalitu a svěbytnost zdejšího humanismu, odlišujícího se několika podstatnými rysy od humanismu českého. Na Moravě se setkáváme s prvními náznaky nastupujícího humanismu přinejmenším o sto let dříve než v Čechách a navíc zdejší humanismus čerpá z jiných zdrojů než český — Uhry, Polsko, Vídeň. Tato skutečnost je v mnoha syntetických pracích věnujících se tématu humanismu a české země opomíjena.

Za nespornou přednost práce je nutno považovat bohatou materiálovou dokumentaci. Základ studie představují detailní rozbory literárních textů a neméně podrobné popisy výtvarných děl, které by svou minuciózní podrobností mohly laického čtenáře až unavovat. Veškerá obecnější tvrzení a shrnující závěry, v nichž jsou autoři ostatně velmi uměřeni a opatrní, vycházejí z konkrétních podkladů a opírají se o prověřená a zhodnocená fakta.

Oč užší téma autoři sledují a čím detailněji se mu věnují, tím více dbají širších souvislostí. Celá jejich analýza je zasazena do historického, sociologického rámce a mezi řádky můžeme číst i snahu vystihnout jistou psychologii doby. Z kulturně historického hlediska si všímají vzev moravského humanismu nejen na české země, nýbrž i na Krakov, Budín, Vídeň, Německo a severní Itálii. Neopomíjejí vzájemnou souvislost a spojitost humanistických snah s katolickou církví na jedné straně a s reformačním hnutím a jednotou bratrskou na straně druhé, s národním hnutím stejně jako s projevy internacionálního humanismu latinského. Univerzálností svého pohledu postihují autoři všechny stránky humanistické kultury — literaturu krásnou i naučnou, ediční činnost, knihtisk, architekturu, sepulchrální plastiku, knižní vazbu i dobovou ornamentiku. Výsledkem této detailní analýzy zasazené do širšího kontextu je pak pohled na humanismus a renesanci nejen jako jistý myšlenkový a umělecký směr, ale zároveň postoj ke světu, soubor hodnot, životní názor a styl.

Práce vyniká přehledným, logickým členěním. První díl — Literatura — je uveden stručným pojednáním o humanistické literatuře a její periodizaci (v zásadě vycházející z klasifikace Milana Kopeckého). V dalších kapitolách se autor zastavuje u prehumanismu (Jan ze Středy) a význačných osobností raného a vrcholného moravského humanismu (Augustin Olomoucký, Jan Dubravius). Závěrečná kapitola je vě-

nována významu knihtisku, ediční činnosti a vztahu k jednotě bratrské. Obdobným způsobem postupuje Ivo Hlobil v druhé části studie — Výtvarné umění. Po úvodním pojednání o vztahu moravské renesanční architektury k budínskému dvoru Matyáše Korvína následují v dalších kapitolách zastavení u jednotlivých mezníků renesančního umění na Moravě (portál zámku v Tovačově, zámek v Moravské Třebové, Kroměříž, olomoucká radnice). Díky tomuto paralelnímu pohledu se oba autoři setkávají u klíčových osobností, které svým významem překonaly úzký rámec vlastního působení a zasloužily se o celkovou kulturu a kulturnost moravského regionu, šíření humanistického názoru a renesančního životního stylu (Tas Černoهورský z Boskovic, Augustin Olomoucký, Stanislav Thurzo). Látku autoři zpracovávají v chronologickém sledu a zachycují ji ve vývoji uměleckém i sociálním (ze šlechtických a církevních kruhů se humanismus postupně šíří i mezi měšťanstvo).

Čtenáře možná překvapí některé disproporce mezi jednotlivými kapitolami. Zatímco „učebnicovým“ osobnostem (např. Jan Blahoslav) se zde dostalo několika odstavců, osobnostem z celonárodního hlediska méně známým a významným (Jan Dubravius) jsou věnovány celé kapitoly. Domníváme se však, že tuto skutečnost rozhodně nelze považovat za výraz subjektivistické libovůle autorů. Namísto opakování obecně známých pravd jsou odkrývána nová fakta a navíc detailní rozbor uměleckého díla (ať už se jedná o Dubraviovu Theriobulii či o portál olomoucké radnice) umožňuje postihnout obecné rysy humanistické epochy podstatně hlouběji než jakkoliv promyšlená a zdánlivě vyvážená encyklopedická kompendia, zahlcená holými fakty. Podobnou nevyváženost bychom mohli spatřovat i v geografickém hledisku. Největší pozornost v celé práci (zejména v případě literárních pasáží) je věnována Olomouci. Avšak i tento přístup má své logické opodstatnění ve skutečnosti, že Olomouc té doby byla přirozeným kulturním centrem, které přijímalo i vyzářovalo humanistické impulsy. Jedinou kritickou výhradu si snad zaslouží časový kontext — zatímco kořeny a dobovými vazbami humanistické kultury na Moravě se zabývají celé kapitoly, zcela je opomíjen další vývoj a působení humanistického dědictví v pozdějších epochách. I když by se to vymykalo z rámce knihy, jejímž ústředním tématem je geneze humanismu a jeho raná a vrcrolná fáze, zasloužily by si alespoň zmínky takové zjevy, jakými jsou olomoucká univerzita, Karel starší ze Žerotína a náměštské centrum, které částečně odporují tvrzení, že „skutečná dynamika vývoje se v této době (rozuměj 2. pol. 16. stol., poč. 17. stol.) přesunula již spíše do Čech“ (str. 213).

Autoři tak nabídli čtenářům vědecky fundovanou, faktograficky hutnou (viz bohatý poznámkový aparát svědčící o bohatství použitých a konfrontovaných pramenů) a atraktivně vypravenou monografii (zdařilé černobílé i barevné fotografie Prokopa Paula). Kniha může uspokojit laické zájemce stejně jako úzké specialisty z oboru kulturních dějin. Německé resumé zpřístupňuje alespoň hlavní závěry studie i zahraničním badatelům. V neposlední řadě by po knize měli sáhnout všichni, kdo se zajímají o antiku a její odkaz v evropské tradici. Tomuto aspektu věnují oba autoři pozornost nejen tím, že hojně a v originále citují latinsky píšící autory stejně jako latinské nápisy a srovnávají je s jejich klasickými vzory, ale vůbec častými poukazy a odkazy na antické kulturní modely, které humanismus přejal a záměrně usiloval o jejich oživení. To je pro nás důležité zejména dnes, kdy se naše země vrací k odkazu klasické evropské kultury a kdy se nám všem nabízí možnost prožít nový humanismus v malém.

Noemi Sklenářová, Lubor Kysučan